

Otilia Herman

Faculty of Sociology, Babes-Bolyai University, Cluj, Romania
E-mail: Ottilia.Herman@personal.ro

suflete, ne spune Ioan Chirila, este cel care s-a pierdut pe sine în mrejele individualizante ale celui care seamana exagerata parere de sine, adica pizmasul cel rau, care furînd s-a furat pe sine însusi de la tot ceea ce este în veci Dumnezeu"(p. 131).

Dincolo de poetizarile care fac lectura mai apetisanta, volumul propus de Ioan Chirila este o lucrare academica ce reprezinta o apropiere crestina adecvata fata de opera lui Filon Iudeul. Fara îndoiala, este o repunere în discutie a gîndirii acestuia menita sa dea tonul unor noi studii teologice, care sa stea sub semnul interculturalitatii.

Otilia Herman

Bryan Wilson, Religia din perspectiva sociologica

Editura Trei, Bucuresti, 2000

Religia a constitumt un subiect central in teoria sociologica clasica, si se mentine inca si astazi in miezul tematic al sociologiei. Valoarea lucrarii de fata consta atat in noutatea problemelor tratate, cat si in modul cvasi-exhaustiv de tratare a problemelor analizate.

In primul capitol al lucrarii autorul trateaza problematica sociologiei religiei ca stiinta.

Religia nu este numai o formulare intelectuala a cerintelor de baza ale ordinii sociale. Ea si-a indeplinit functiile sociale prin mobilizarea unor dispozitii evaluative si afective si prin raspandirea de motivatii adecvate, ingloband un spectru foarte larg de experiente umane. A avut afinitati cu arta si cu poezia, de fapt cu tot ceea ce, in om, tine de imaginatie si de creatie. Religia a starnit simpatie, altruism si dragoste, insufland sau sugerand deziderate de amanunt si deseori subtile care au modelat comportamentul uman. Sociologul este in mod necesar preocupat de subiecte precum ar fi controlul social, consensul social, relatiile inter-umane si pastrarea unui echilibru adecvat in exprimarea emotiilor umane.

KEY WORDS:

Religion, sociology of religion, secularization, sects, Western culture, Eastern tradition, Bryan Wilson

Autorul considera ca sociologia religiei este inca intr-o oarecare masura prizoniera conceptelor sale, concepte de provenienta crestina. Orice critic din exterior insa trebuie sa recunoasca doua lucruri: ca acesta este un prizonierat si nu un angajament voluntar si ca cel putin unii dintre sociologi sunt constienti de el.

B. Wilson sustine si faptul ca, in ochii publicului, sociologul profesionist al religiei reprezinta o curiozitate. Oamenii il percep ca pe o persoana profund interesata de religie si care s-ar parea ca detine informatii deosebite in acest domeniu. Si cu toate acestea, el nu este, pentru ca nu vrea sa fie, un ins religios, sau cel putin nu atunci cand isi exercita meseria de sociolog. În contemporaneitate, cerinta neutralitatii axiologice a cercetatorului si-a pus amprenta si asupra sociologiei religiei.

Capitolul secund trateaza problematica functiilor religiei in societatea contemporana. B. Wilson considera ca "functia explicita si manifesta a religiei consta in a oferi oamenilor speranta mantuirii si a le da indrumarile necesare pentru a se mantui" (p. 38). Insa intelesul mantuirii difera de la o cultura la alta si de la o religie la alta. In decursul istoriei mantuirea a fost perceputa ca triumf asupra mortii, migrare a sufletului intr-un taram de existenta superior, sau invierea miraculoasa a trupului candva, in viitor. Acestea sunt elemente pe care crestinismul le-a luat de la predecesorii ebraici. In alte culturi aspiratia la mantuire se materializeaza in incercarea de a scapa de raul care predomina in viata pamanteasca. Masura in care mantuirea este conceptualizata ca avand un caracter particular si individual, comunitar si local sau national si societal variaza de asemenea de la o cultura la alta, iar uneori in interiorul aceleiasi culturi.

Autorul sustine faptul ca in toate religiile importante se considera ca mantuirea se obtine prin actiune etica ce este de asa natura incat raportul dintre efort si rasplata nu este calculat cu precizie. Numai credintele cvasi-magice functioneaza dupa reguli care desemneaza un castig calculat. Desi religiile majore au tentatia de a ingloba intreaga omenire in categoria aspirantilor la mantuire, acest universalism nu trebuie sa faca uitat faptul ca mantuirea vizeaza indivizii. Aceste religii pun accentul pe raspunderea proprie a individului de a-si cauta mantuirea, iar in traditia iudeo-crestina-musulmana fagaduinta mantuirii se adreseaza direct individului. Astfel, mantuirea este o vocatie universala, dar fiecare individ trebuie sa depuna un efort personal sau sa faca o alegere personala. Wilson subliniaza ca modul personal de a concepe mantuirea este influentat de experienta sociala individuala privitoare la conditiile necesare bunastarii. Ideea pe care o detine o persoana despre bunastare este conditionata social la randul ei. In continuare se precizeaza si alte functii ale religiei printre care regasim: organizarea societatii, mentinerea coeziunii sociale, oferirea unei identitati unor indivizi, factor de exprimare si reglare al emotiilor.

In continuare, autorul propune o paralela Occident-Orient in privinta culturii si religiei. "La natiunile avansate, atat din partea estica, cat si din cea vestica a globului, cultura generala a vietii cotidiene nu are un caracter pronuntat religios" (p. 67). Tarile occidentale se

gasesc in cadrul unui proces de secularizare. In trecut, religia a exercitat o influenta determinanta asupra profilului general al acestor culturi. Interesul diminuat al oamenilor pentru supranatural si redusa importanta a acestuia in organizarea societatii contemporane arata ca atat conceptiile despre o ordine transcendentala, cat si preocuparea pentru valorile ultime sunt din ce in ce mai putin relevante pentru viata moderna.

Progresul stiintei si dezvoltarea societatilor statale sunt doua dintre cele mai importante procese care au dus la instrainarea culturii occidentale de trecutul sau religios.

Wilson considera ca, spre deosebire de religiile orientale caracterizate de politeism si implicit printr-un grad de toleranta ridicat, religiile occidentale, iudaismul, crestinismul, islamismul s-au considerat fiecare ca fiind religie adevarata. Exclusivismul si cerinta ca dogmele religioase sa fie expuse intr-o forma logica, fara contradictii, a determinat, in cazul crestinismului aparitia si dezvoltarea unui sistem teologic cu o riguroasa tinuta intelectuala. Se poate afirma ca acest demers intelectual a pus o punte distincta si unificatoare pe cultura occidentala.

In cazul religiilor orientale, mentioneaza B. Wilson, formularea unui ansamblu de propozitii launtric constient si sistematic ordonat nu a constituit o preocupare majora nici pentru carturari nici pentru clerici sau laici. Surse de intelepciune extrem de variate au fost acceptate de catre numeroase culturi orientale.

Un capitol aparte al acestei lucrari il reprezinta “sociologia sectelor”. Autorul prezinta caracteristicile acestora: caracterul exclusivist (nu admit dualitatea afilierii religioase), pretentia detinerii monopolului asupra adevarului religios in totalitatea sa; faptul de a fi organizatii seculare; respingerea diviziunii muncii pe criterii religioase (obligatiile religioase sunt aceleasi pentru toti); voluntarismul (un individ decide personal sa devina sectant); preocuparea fata de mentinerea unor norme morale ridicate in randul membrilor lor (este un fapt obisnuit ca sectele sa aplice sanctiuni celor care au un comportament inadecvat sau refractar, sanctiuni ce pot merge pana la expulzare). In general sectele se caracterizeaza prin faptul ca pretind membrilor lor un devotament total. In viata cotidiana un membru al oricareia dintre bisericile conventionale din tarile occidentale poate sa nu para mult diferit de oamenii fara convingeri religioase. Insa faptul ca o persoana este membra al unui anumit grup sectant, constituie cea mai importanta trasatura a sa.

In continuare, lucrarea trateaza problematica declinului religiei in societatea moderna, aparitia unor noi miscari religioase, gradul ridicat de atractivitate al acestora. Autorul remarca faptul ca asupra acestora nu se pot emite teorii unitare, capabile sa explice printr-un set de propozitii teoretice toate aceste fenomene actuale. “Nu se poate ajunge la o astfel de concluzie decat ignorand importanta dovezilor empirice si divesitatea istorica a societatilor si a culturilor acestora si subsumand continuturile faptice diferite unor proprozitii condensate, foarte abstracte, care, desi arunca oarecare lumina asupra realitatii sociale, nu izbutesc sa o dezvaluie in mod adecvat, tocmai din

pricina gradului lor de abstractizare. Noile religii din intreaga lume au, indiscutabil, unele caracteristici si functii comune, insa exista intre ele si multiple diferente, este de asteptat ca rolurile pe care ele le indeplinesc in diferitele societati sa fie la fel de diferite intre ele ca si societatile respective, concluzioneaza autorul.

Ultimul capitol al acestei lucrari este dedicat secularizarii. Termenul secularizare trimite la un set de propozitii enuntate adesea in termeni vagi si formand aproape un ansamblu teoretic, privitor la anumite procese de schimbare sociala care au loc de-a lungul unei perioade nespecificate din istoria omenirii. Secularizarea nu este numai o modificare petrecuta in societate ci si o transformare a societatii in organizarea ei de baza.

Autorul considera ca unele schimbari secularizatoare au fost deliberate si constiente, cum ar fi, de exemplu, desprinderea de putere a factorilor si organismelor religioase sau laicizarea proprietatilor bisericesti, pentru desemnarea carora acest termen a fost initial utilizat. "Secularizarea se refera la diminuarea importantei religiei pe plan social. Ea acopera o multitudine de fenomene printre care: sechestrarea de catre puterile politice a pamanturilor si a altor bunuri detinute de autoritatile religioase de catre detinatorii puterii politice; trecerea de sub controlul religios sub cel secular a numeroase activitati si functii indeplinite de religie; diminuarea cantitatii de timp, efort si resurse pe care oamenii le dedica preocuparilor supraempirice; declinul institutiilor religioase; in privinta chestiunilor legate de conduita, inlocuirea preceptelor religioase cu cerinte adaptate criteriilor strict tehnice si inlocuirea treptata a unei constiinte specific religioase (mergand de la credinta in farmece, ritualuri, vraji sau rugaciuni) cu o orientare empirica, rationala, instrumentala; abandonarea interpretarilor mitice, poetice si artistice ale naturii si ale societatii in favoarea unei descrieri sobre si prozaice."

B. Wilson alatura acestor caracteristici ale secularizarii si urmatoarea definitie:"prin termenul de secularizare inteleg procesul prin care institutiile, actiunile si constiinta religioasa isi pierd din importanta sociala"(p. 173).

Importanta sociala a religiei in viata omului era odinioara mult mai mare decat acum. Culturile si societatile din trecut, asa cum ni le dezvaluie ramasitele lor arheologice, par a fi fost profund preocupate de supranatural. Este de remarcat faptul ca si in societatile traditionale cladirile cele mai impunatoare erau cele dedicate activitatilor religioase. Definitia data de Wilson apare intr-un sens mult mai larg decat la alti autori care au studiat crestinismul si care, explicit sau implicit au pus semnul egalitatii intre secularizare si decrestinizare. Religia, prin care autorul intelege invocarea supranaturalului, era ideologia comunitatii. Religia le dadea oamenilor siguranta in privinta puterii pe care o detineau, le punea la adapost statutul ideal, le justifica avutia sau ii consola pentru saracia lor. Autorul considera ca toate aceste functii de odinioara ale religiei si-au pierdut din importanta pe masura ce implicarea umana a incetat sa mai fie in primul rand una la nivel local, iar asocierile umane au incetat sa mai fie

comunitare. Societatea industriala in care mijloacele de subzistenta nu sunt locale, nu mai are nevoie de zei sau sfinti locali, de retete sau leacuri tamaduitoare locale.

In sistemul societal actual, supranaturalul nu joaca nici un rol in ordinea perceputa, traita si instituita. Astfel, in Occident si in alte tari puternic modernizate religia traditionala a cedat in fata transformarilor produse in organizarea sociala. Noile miscari religioase incearca sa revigoreze viata religioasa in care personalitatea si anonimatul sa fie depasite, iar comunitatea de simtire sa renasca, fie si efemer.

Cartea se incheie intr-o maniera destul de sceptica. Autorul subliniaza ca:"aceste tentative sunt, deocamdata, cel putin in Occident, doar niste marturii neoriginale ale nelinistilor noastre si firave sperante de a le alina. Nu se vede vreo posibilitate ca oamenii sa recladeasca lumea pe care au pierdut-o.(...)Pana acum, tentativa de recuperare a dimensiunii religioase nu a avut succes decat la marginile si in intersectiile societatii si in principal in sfera vietii private, permitandu-le unora sa-si depaseasca cel putin nemultumirile prezente, si dand nastere, prin raspandirea inclinatiilor spre bunavointa si solidaritate umana, la acea << sare a pamantului >> de care ordinea sociala are atata nevoie."

Perspectiva sociologului Bryan Wilson este una incitantã deoarece vizeaza tocmai problemele care au determinat cele mai vii dispute si care, cu certitudine, vor genera si in viitor numeroase framantari.